

KONFERENCIJŲ „ŠIUOLAIKINIO KAIMO VIZIJA“ KONCEPCIJA IR MISIJA

Jonas Jasaitis

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras

Anotacija

Straipsnyje apžvelgiama tarptautinių mokslo konferencijų, kasmet rengiamų Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultete, specifika. Šios temos aktualumą sąlygoja trys pagrindinės priežastys. Pirmą, sąvoka „kaimas“ net nemažai akademinės visuomenės daliai tebėra neatsiejama nuo sąvokos „žemės ūkis“. Net investicijos į agrarinį sektorių neretai vertinamos kaip neperspektyvios, t. y. netarnaujančios mokslo ir ūkio pažangai. Antra, dauguma kaimiškosios tematikos konferencijų, kurias organizuoja kiti Lietuvos universitetai ir mokslo institutai, skiriamos kurios nors vienos mokslo ar ūkio šakos analizei. Forumai, kuriuose kaimo plėtros problemas kartu analizuotų tikslųjų, socialinių ir humanitarinių mokslų atstovai, tebėra retenybė. Trečia, Lietuvos ūkio strateginio planavimo sistemoje vis dar sunkiai įsivaizduojamas kompleksinis mokslo naujovių diegimas neurbanizuotose arba mažai urbanizuotose vietovėse. Deklaracijos apie darnią ir subalansuotą ūkio plėtrą per visus beveik 20 atkurtos valstybės gyvavimo metų taip ir nebuvo net pradėtos įgyvendinti. Socioekonominės raidos skirtumai tarp atokesnių ir arčiau didžiųjų miestų esančių savivaldybių ne tik nemažėja, bet netgi didėja. Gilėja socialinė, kultūrinė ir net politinė kaimiškųjų vietovių atskirtis. Mūsų organizuojamose konferencijose ir siekiama į tai atkreipti visos akademinės visuomenės ir valstybės valdymo institucijų dėmesį.

Pagrindiniai žodžiai: tarpdisciplininė konferencija, kompleksiniai sprendimai, naujos kaimo funkcijos, ūkinės veiklos pokyčiai, žinių visuomenė.

Metodologinės nuostatos

Ši konferencija, rengiama kasmet Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultete, nėra „agrarinė“ tradicine šio žodžio prasme. Agrarinė tematika – LŽŪU, LVA ir LAEI mokslininkų sritis. Jie tai daro profesionaliai ir turi sukaupę labai vertingą patirtį. Su jais palaikydami nuolatinius ryšius, plėtojame kitą tyrimų sritį: tai – šiuolaikinis neurbanizuotų arba iš dalies urbanizuotų atokesnių vietovių vaidmuo žinių visuomenėje.

Pagal Šiaulių universitete parengtą teorinį modelį ir metodologinę nuostatą šios vietovės traktuojamos

kaip neatskiriama valstybės vieningos gyvybinės erdvės dalis. Kategoriškai atsisakoma pasenusio, šiuolaikinių plėtros tendencijų nebeatitinkančio valstybės teritorijos skirstymo į „centrą“ ir „provincijas“. Tokia nuostata galėjo būti pateisinama, kol arklinis transportas ir dviratis buvo pagrindinėmis susisiekimo priemonėmis, o išorinė informacija gyventojus pasiekdavo per laiškininkus. Dabar, kai į Nacionalinį operos ir baletų teatrą ar parodų centrą iš tolimiausios seniūnijos galima atvažiuoti per 3,5–4 val., o visos naujienos internetu sklinda akimirksniu, vadinamas tradicinis skirstymas nebeteko jokios prasmės. Jau tik sarkastišką juoką gali sukelti „miestiečio“, gyvenančio blokinio daugiabučio namo 2–3 kambarių „dėžutėje“ ir dirbančio eilinį samdomą darbą viešojo sektoriaus įmonėje ar įstaigoje, pretenzijos jaustis pranašesniu už privačios sodybos arba nuosavo ūkio savininką, gyvenantį „už miesto“.

Kaimo situacijos pokyčiai

Per keletą pastarųjų dešimtmečių kaimiškųjų vietovių vaidmuo pasaulyje kardinaliai pasikeitė. Asmenys, tiesiogiai dalyvaujantys pirminėje agrarinėje veikloje, t. y. žemdirbiai, Jungtinėje Karalystėje sudaro beveik 3 proc. šios valstybės gyventojų. Kitoje ES-15 šalyse jų skaičius svyruoja tarp 4–6 proc. Lietuvoje šis rodiklis kol kas siekia apytiksliai 9–10 proc., nes mūsų agrarinės veiklos darbo našumas dar gerokai mažesnis. Tai sąlygoja ne tik istorinės aplinkybės, nesusiformavusios šiuolaikinio privataus agrarinio sektoriaus tradicijos, nepakankamas darbuotojų profesinis pasirengimas, bet ir nemoderni techninė bazė. Pavyzdžiui, į Lietuvą atvežama gana nedaug mažagabaritinės žemės ūkio technikos, skirtos smulkiems šeimos ūkiams, ir ši technika Lietuvoje labai brangiai kainuoja. Žemės ūkio technikos pardavėjai daugiausia orientuojasi tik į stambius, „latifundinius“ ūkius. Lietuvoje vis dar jaučiama tendencija atkurti „kolektyvinius ūkius“, tik dabar jau turinčius privačius savininkus. Į Lietuvą, kaip įspėjo dar a. a. prof. Mečislovas Treinys (2005), vis brukamas ne europinis, o kai kurioms Lotynų Amerikos ir Australijos sritims būdingas vadinamosios „Cairns grupės“ modelis.

Profesorius, Žemės ūkio ministras Jonas Pranas Aleksa (1999) ne kartą yra pabrėžęs asmenišką šeimos ūkio reikšmę Lietuvos ekonomikai ir pilietiškos visuomenės formavimui, įspėdamas nesizavėti stambiųjų ūkių, kuriuose dominuoja samdinių darbas, tariamais privalumais. Ekonominė logika rodo, kad Lietuvoje gali efektyviai funkcionuoti tiek stambesni, specializuoti, galingą techniką naudojančios žemės ūkio subjektai, tiek į rinką orientuoti vidutinio dydžio šeimos ūkiai, tiek smulkūs socialiniai 2–3 ha dydžio ūkiai, tenkinantys vienos šeimos reikmes, tarnaujantys kaip sveikatingumo ir prasmingo laisvalaikio praleidimo priemonė, išreiškianti ir naujas modernios sodybų struktūros bei šiuolaikinių gyvenviečių plėtros tendencijas žinių visuomenėje.

Lietuvos kaimiškose vietovėse gyvena maždaug trečdalis mūsų valstybės piliečių, tačiau tik kas dešimtas iš jų pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu laiko savo veiklą pirminėje žemės ūkio gamyboje. Sparčiai keičiasi kaimo gyventojų struktūra ir jų profesinės veiklos turinys. Daugėja užsiimančių žemės ūkio produkcijos perdirbimu, prekyba ir paslaugomis, kitu privačiu neagrarinio verslu. Tyrimai, atlikti 2004–2008 metais, parodė, kad atskirose, ypač arčiau miestų esančiose vietovėse, nuo 35 iki 45 proc. gyventojų dirba miestų įmonėse ir įstaigose, 27–30 proc. sudaro pensininkai ir neįgalieji, apytiksliai 10 proc. – besimokantieji. Kaimą kaip savo darbo vietą vis dažniau pasirenka neagrarinio verslo įmonių vadovai, mokslininkai, menininkai, visuomenės veikėjai. Neginčytina, kad šių socialinių grupių interesams Lietuvoje taip pat turi būti visapusiškai atstovaujama.

Naujas neurbanizuotų ir atokesnių vietovių vaidmuo

Jau pirmojoje konferencijoje, įvykusioje 2008 m. rugsėjo 26 d., akcentuota, kad jos tikslas – sutelkti mokslininkus, kurie tyrinėja, kaip galima realizuoti šiuolaikines iš dalies urbanizuotų arba neurbanizuotų atokesnių vietovių funkcijas:

- 1) planuoti naujas gyvenamąsias zonas, parengti šiuolaikinės kaimiškosios gyvenvietės ir sodybos koncepciją, modernias kaimiškosios architektūros kryptis;
- 2) diversifikuoti atokesnių ir neurbanizuotų vietovių ūkinę veiklą, plėtoti paslaugų sektorių, kurti naujas darbo vietas išsilavinusiems žmonėms, tolygiau išdėstyti mokslo, švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos ir viešosios tvarkos centrus, pramonės, logistikos ir kitas įmones;
- 3) parengti naują Lietuvos rekreacinių išteklių panaudojimo strategiją, kurti naujus laisvalaikio ir sporto centrus, pažintinio turizmo maršrutus, plėsti kurortinių zonų tinklą;
- 4) parengti naują edukacinę koncepciją, kuri tiek augančiai kartai, tiek jų tėvams leistų giliau

suvokti žmogaus ir gamtos ryšį, geriau pažinti augaliją ir gyvūniją bei ekosistemų sąveiką, suprasti šiuolaikinius ekologijos reikalavimus, išsiugdyti aktyvią gamtosauuginę poziciją, itin mažinti aplinkos taršą;

- 5) sukurti efektyvią etnografinio ir dorovinio paveldo išsaugojimo bei puoselėjimo šiuolaikinėje visuomenėje strategiją;
- 6) parengti šiuolaikinę kraštovaizdžio apsaugos ir puoselėjimo strategiją, formuoti naują gyventojų požiūrį į kraštovaizdžio architektūrą, skatinti visuomenines iniciatyvas, analogiškas „Lietuvos pagražinimo draugijos“ ir kitų panašaus pobūdžio organizacijų veiklai;
- 7) sukurti efektyvią savivaldos sistemą ir reorganizuoti savivaldos institucijų ryšius su regionine ir centrine administracija, t. y. tobulinti demokratinę valstybės sandarą, įveikti ekonominę, socialinę politinę ir kultūrinę atokesnių vietovių gyventojų atskirtį.

Socioekonominiai procesai, šiuo metu vykstantys mūsų šalyje, yra beveik absoliučiai priešingi šiuolaikinėms išsivysčiusių valstybių demokratinės plėtros nuostatoms ir tendencijoms. Lietuvos statistikos departamentas jau yra priverstas įvesti naują kategoriją – retai apgyventos teritorijos (RAT). Nors įvairių šaltinių pateikiami duomenys gana skirtingi, tačiau visiškai pagrįstai galima teigti, kad per pastaruosius du dešimtmečius netekome daugiau nei pusės milijono savo piliečių, t. y. aktyviausios gyventojų dalies, mokesčių mokėtojų. Masiškai uždarinėjamos kaimo gyvenviečių ir nedidelių miestelių mokyklos, medicinos įstaigos ir kultūros centrai, viešosios tvarkos apsaugos įstaigos. Todėl iš šių vietovių išsikelia jaunos šeimos. Universitetinį išsilavinimą turintys buvę kaimiškųjų vietovių specialistai priversti pamiršti savo diplomus bei profesinę patirtį ir ieškoti bet kokio, net nekvalifikuoto darbo. Mokytojos, kultūros kolektyvų vadovės ir bibliotekininkės tampa parduotuvių kasininkėmis ir prekybos salių prižiūrėtojomis, agronomai ir ekonomistai – vairuotojais arba pagalbiniais darbininkais statybose. Daugelis kaimo gyventojų priversti pasirinkti emigranto dalį, o jų vaikai lieka beglobiais arba (geriausiu atveju) yra palikti giminaičių priežiūrai.

Daroma pagrindinė žala ne tik agrariniam sektoriui, bet ir visam valstybės ūkiui: 2008 m. buvo skelbiama, kad apytiksliai milijonas hektarų liko visiškai nepanaudotas. Šis milžiniškas plotas pamažu virsta piktžolių ir erkių veisyklomis. Genda melioracijos įrenginiai, spartėja dirvožemio erozija. Tuo metu, kai išsivysčiusios valstybės stengiasi kuo daugiau investuoti į užmiesčio teritorijas, panaudoti jas ne tik maisto gamybai, bet ir alternatyviai veiklai – atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrai, biokuro gamybai, naujų

poilsio ir laisvalaikio praleidimo objektų kūrimui ir pan., Lietuvoje visa ūkinė veikla koncentruojama tik į siauras trijų miestų – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos – zonas. Prekybos tinklai, faktiškai įgiję didžiausią įtaką valdžios struktūroms, iki absurdo išplėtę importą, sparčiai didina Lietuvos priklausomybę nuo svetimų energijos šaltinių ir užsienio įmonių produkcijos eksporto, tuo pat metu finansuodami darbo vietas kitose valstybės ir žlugdydami savuosius gamintojus.

Valstybė, neplėtojanti naujausiomis technologijos besiremiančios gamybos, niekaip negalėtų subalansuoti biudžeto. Prekyba, nesuderinta su vietine gamyba, negali sąlygoti gyventojų perkamosios galios augimo. Nei statybos, nei transporto sektoriai negali efektyviai ir nepertraukiamai funkcionuoti be išplėto savojo gamybinio sektoriaus. Asmenys, neturintieji pakankamą pragyvenimą užtikrinančio darbo, negali tapti visaaverčiais mokesčių mokėtojais. Deficitinis (kai išlaidos viršija pajamas, o rezervinių finansinių išteklių nėra) biudžetas neleidžia skirti pakankamai lėšų valstybės konkurencingumui didinti ir mokslui, švietimui, sveikatos apsaugai ir bendrajai kultūrai plėtoti. Skurdo plitimas didina socialinę įtampą, skatina pilietinę apatiją ir blogina kriminogeninę situaciją. Tokia valstybė pamažu ritasi į atsilikusių ir skurdžiausių šalių kategoriją. Visa tai šiuo metu matyti Lietuvoje.

Įvairių mokslo šakų indėlis: būtinybė ir efektyvumas

Mokslininkai, atkreipiantys dėmesį į nepanaudotas ekonominės ir socialinės plėtros galimybes, išryškinantys strateginio planavimo silpnąsias vietas ir klaidas, gali prisidėti, kad būtų sustabdyta valstybės erozija. Mokslo plėtra gali paskatinti visuomenės pažangą ir sužadinti pilietinį jos aktyvumą. Savo tyrimus koordinuojantys socialinių ir humanitarinių, medicinos ir technikos sričių specialistai gali išryškinti perspektyvias socioekonominės plėtros kryptis. Skirtingų mokslo šakų atstovų sisteminė diskusija gali atskleisti naujas galimybes Lietuvai kilti iš labai gilaus ekonominio ir moralinio nuopuolio. Bendromis įvairių mokslo šakų atstovų pastangomis galima atsikratyti visiškai pasenusio požiūrio į „provinciją“, „kaimą“ bei „kaimiečius“ ir įgyvendinti šiuolaikinius demokratinės valstybės strateginio valdymo uždavinius.

Tradicškai tokio pobūdžio konferencijose dalyvaujantys ekonomistai turėtų drąsiau imtis platesnių temų. Glaudžiau bendradarbiaudami su agrarinių mokslų atstovais, jie galėtų pastariesiems suteikti didžiulę pagalbą, įvertindami jų teikiamų rekomendacijų ekonominį efektyvumą, palygindami skirtingų ūkininkavimo formų rodiklius, atsižvelgiant į socialinius ir gamtosauginius aspektus. Nuolat akcentuojant tikrus, neretai ir tariamus stambaus ūkio pranašumus, nuošalyje lieka tokie rodikliai kaip kuro sąnaudos dirbant dideliuose masyvuose, aplinkos taršos įverti-

nimas, gyventojų užimtumo ir jų gyvenimo kokybės išsamesnis vertinimas. Gana aktualu įvertinti verslo struktūros pokyčius žinių visuomenėje, galimybes mažiau urbanizuotose vietovėse steigti pramonės įmones, naudojančias pačias naujausias technologijas, ir kuriant naujas industrines zonas (Nausėda, Tamošiūnas, 2008; Tamošiūnas, 2009), mobilius arba greitai perkeliamus į kitą vietovę gamybinius ir pramonės įmonių aptarnavimo objektus. Panašių pokyčių perspektyvos, žymiausių verslo organizatorių išdėstytos dar 2006 m. (Business – 2016, 2006), nusipelno daugiau Lietuvos specialistų dėmesio.

Paradoksalu, kad valstybėje, kurioje kaimiškųjų vietovių vaidmuo neginčytinai svarbus ne tik tiesmukai suprasta agrarinio sektoriaus nauda, bet ir indėliu į lietuvių kalbos ir etnografinio paveldo išsaugojimą bei jaunimo patriotinių nuostatų formavimą, akivaizdžiai stokojama dėmesio kaimo sociologijai. Į Socialinių tyrimų instituto mokslo darbuotojos dr. Anelės Vosiūnės (Socialinės grupės..., 2007; Vosiūnė, 2008) ir Vilniaus universiteto Sociologijos katedros vedėjo prof. Arūno Poviliūno (Poviliūnas, 2003; Socialinės inovacijos..., 2008) plėtojamus tyrimus galėtų aktyviau įsitraukti sociologai iš kitų Lietuvos universitetų ir mokslo centrų. Sveikintinu kompleksinės analizės pavyzdžiu gali būti Klaipėdos universiteto atstovės Daivos Verkulevičiūtės (2009) neseniai užbaigtas gyvenimo kokybės teritorinių skirtumų tyrimas. Sociologų įvertinimo laukia Žemdirbių sąjūdžio (Kaimas lūžio metais..., 2008) veikla, ūkininkų klasės formavimasis (Poviliūnas, 2008; Ratkevičienė, 2008), netradicinis ūkininkavimas ir neagrarinių verslų plėtra (Jasaitis ir kt., 2007; Treinys, 2005; Ališauskas, Jankauskiene, 2008).

Jau pirmojoje konferencijoje ypač sveikintinas buvo etnologų (Kadzytė, 2008; Klimka, 2008) dalyvavimas. Stiprėjančios globalizacijos akivaizdoje ypatingas vaidmuo tenka tautos kultūros paveldui, kuris negali užsidaryti muziejuose. Akivaizdu, kad tauta, siekianti išlaikyti savo tapatybę, šį paveldą turi ne tik saugoti, bet ir pritaikyti sparčiai besikeičiančiam gyvenimo būdai. Atsakymų į klausimą, kaip turėtų atrodyti šiuolaikinė lietuviška sodyba, kartu su etnologais ir istorikais galėtų ieškoti pastatų ir kraštovaizdžio architektai, sociologai, medikai, gamtosaugos specialistai. Siekiant naujose gyvenvietėse išvengti žalingo poveikio aplinkai ir sumažinti energijos sąnaudas, labai praverstų ir technikos mokslų atstovų pagalba (Jasaitis, 2006).

Labai prieštarinčiai vertinamas kaimo vietovėse ilgas dešimtmečius veikusių švietimo, kultūros ir sveikatos apsaugos įstaigų uždarymas. Vargu ar tik tariamai racionaliems lėšų panaudojimu galima pateisinti masinį kaimo mokyklų uždarymą. Tarp daugybės darbų ir renginių, skirtų Lietuvos vardo paminėjimo Kvedlinburgo metraščiuose 1000-mečiui, nutylėtas

anaiptol ne pasigėrėjimo vertas siekis: iki tūkstantmečio jubiliejaus uždaryti 1000 Lietuvos mokyklų. Nors vargu ar kas nors iš tikrųjų siekė taip savotiškai pažymėti šią svarbią valstybės istorijos datą, tačiau vien nuo 1995–1996 m. m. pradžios iki 2008–2009 m. m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų skaičius sumažėjo 946.

Vienas svarbiausių edukologijos principų – mokinių pažinimas ir ugdymo diferencijavimas. Todėl vienareikšmiškai teigiamai vertinti mokyklų stambinimo nederėtų. Vargu ar galima tikėtis gerai pažinti mokinių gebėjimus, interesus, polinkius, šeimos aplinką ir kitus asmenybės ugdymui labai svarbius veiksnius klasėje, kurioje mokosi trys dešimtys mokinių. Abejotina ir išankstinė neigiama nuostata, esą kaimo mokyklų auklėtinių žinių ir mokėjimų lygis yra gerokai žemesnis nei mieste. Būtina paskaičiuoti, kaip pasikeitė kaime gyvenančių mokinių laiko sąnaudos, vežiojant juos į miesto mokyklą, kokios jų galimybės dalyvauti popamokinėje veikloje ir šeimos ūkyje, bendrauti su tėvais ir kitais šeimos nariais.

Medikų tyrimai atskleidė, kokį poveikį mokinių sveikatai turi tokie nauji veiksniai, kaip būtinybė gerokai anksčiau atsikelti, laukti geltonojo autobuso, lūkuriuoti po pamokų, kol jos pasibaigs vyresniesiems, tačiau grįžtantiems į tą pačią vietovę. Sunerinti turėtų ir pasikeitęs vežiojamų mokinių mitybos režimas. Labai svarbi ir dar viena aplinkybė: beveik visos kaimiškosios savivaldybės skundžiasi didėjančiu jaunimo stygiu. Tačiau ar galima tikėtis, kad į gimtąsias vietas sugrįš jaunimas, kuris nuo ankstyvosios vaikystės pratinamas prie miestietiško gyvenimo būdo. Gamtininkus tikriausiai labai nemaloniam nustebintų, kad ne tik mieste, bet jau ir kaime gyvenantys mokiniai nepažįsta augalų, gyvūnų, paukščių ir t. t., nežino elementariausių dalykų apie ekosistemų ryšius, todėl negali išsamiau įvertinti net pagrindinių gamtosaugos reikalavimų.

Vienu ryškiausių neigiamų net pusę amžiaus trukusios okupacijos pasekmių, kurias sąlygojo žemės suvalstybinimas ir Lietuvos gyventojų pavertimas bežemiais bei jų išvarymas iš gimtųjų vietų, yra ypač pasikeitęs kaimo gyventojų požiūris į žemę. Prievartinė kolektyvizacija sunaikino ūkininkams būdingą labai pagarbų požiūrį į žemę kaip į žmonijos motiną. Tačiau net ir atkūrus nepriklausomybę viešojoje erdvėje tebevyrauja primityvus žemės kaip prekės suvokimas. Šio požiūrio besilaikantis žmogus jau nebepajėgia vertinti žemės sklypo kitaip, kaip tik vadovaudamasis keliais „praktiniais“ rodikliais, pvz., reljefas, plotas, drėgmės kiekis dirvožemyje, derlingumas, užterštumas piktžolėmis ir pan. Tokiam žmogui vis sunkiau suvokti kraštovaizdžio grožį, įvertinti savo ūkį kaip dailės kūrinį, suprasti žemės ryšį su aplinkine, bet jam nuosavybės teise nepriklausančia, vadinama „laukine“ gyvūnija. Dar sunkiau tai suvoks į miesto mokyklą vežiojami

jo vaikai, kurie su gamta susipažįsta per biologijos pamokas iš herbarų, nuotraukų vadovėliuose ir vaizdų internete.

Žmogaus teisės į kokybišką švietimą ar sveikatos apsaugą negali riboti nei administracinė, nei jokia kita jo gyvenamosios vietovės priklausomybė. Tačiau kaip tai įgyvendinti praktiškai, kai sustambinus medicinos įstaigas, pas šeimos gydytoją reikia važiuoti keliasdešimt kilometrų, t. y. kai vadinamasis „šeimos gydytojas“ neturi net fizinių galimybių lankytis pacientų šeimose ir su jomis bendrauja tik epizodiškai, kai jų nariai kreipiasi susirgę? Nė vieno mediko nereikia įtikinti, kaip svarbu laikytis sveikos gyvensenos taisyklių arba kokį dėmesį reikia skirti sergamumo profilaktikai. Tačiau medicinos įstaigų „optimizavimo“ vėjus paliko ne tik mažas kaimo gyvenvietes, bet ir miestelius be medikų globos, todėl nei sveikos gyvensenos įpročių formavimu, nei ligų prevencija praktiškai nebeliko kam rūpintis.

Pastaraisiais metais valdymo institucijoje vis labiau išsigalintis požiūris į švietimą, meną ir net sveikatos apsaugą kaip į „paslaugų tiekėjus“ paverčia pilietį tik šių paslaugų pirkėju. Atseit, kada ir kokias paslaugas pirkti, turi spręsti tik pats šių paslaugų vartotojas. Bet lieka visiškai nebeaišku, kas tokiu atveju formuos to būsimojo vartotojo žinių bagažą, įgūdžius ir įpročius. Nejaugi šis uždavinys bus patikėtas farmacijos kompanijų reklamų agentūroms arba asmeninei, t. y. ypač subjektyviai asmeninei paciento patirčiai? Kokias pasekmes tokia saviėiga gali turėti vadinamosios „liaudies medicinos“ raidai? Kaip drastiškas išlaidų, skiriamų sveikai gyvensenai ir visai sveikatos apsaugai, mažinimas, vadovaujantis iš tikrųjų egzistuojančiomis ar tik tariamomis Pasaulio banko prognozėmis bei rekomendacijomis, paveiks tautos genofondą? Medikai turėtų atsakyti, ar iš tikrųjų jie patikėjo Pasaulio bankui reguliuoti sveikatos apsaugos sistemos funkcionavimą skirtingas ekonomines ir klimatinės sąlygas turinčiose valstybėse. Be to, labai abejotina, kad valstybė, uždarinėdama vietines medicinos įstaigas, t. y. atitolindama jas nuo pacientų, sutaupytą biudžetines lėšas. Laiku neskyrus dėmesio piliečių sveikatos išsaugojimui, vėliau neišvengiamai teks susidurti su didėjančiu sergamumu ir mirtingumu, gyvenimo trukmės trumpėjimu, t. y. su drastišku žmonių išteklių mažėjimu. Nekokybiškas švietimo ir sveikatos apsaugos funkcionavimas dar labiau skatins jau ir taip jokiais argumentais nebepateisinamą emigraciją, gamybos mažėjimą ir viso valstybės ūkio nuosmukį.

Viena aktualiausių temų, kurias būtina analizuoti būsimosiose konferencijose, yra socialinės paramos sistemos reorganizavimas. Ne paslaptis, kad kaimo vietovėse sparčiai daugėja šios paramos prašytojų. Šalpos ir rūpybos programos turi ne tik pasirūpinti tais, kurie patys savimi nebepajėgia rūpintis, bet ir skatinti visuomenę gyventi taip, kad šelpiamųjų skai-

čius nedidėtų tokiu greičiu, kaip tai atsitiko Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį. Lietuva negalėjo būti tokia izoliuota, kad jos nepalietų pasaulinė ūkio krizė. Tačiau sunkmečiu jokiū būdu nepateisinama, kad bedarbio pašalpa būtų didesnė už dirbančiojo atlyginimą. Kitas pavyzdys, kurio taip pat neįmanoma pateisinti jokia ekonomine logika – pensijų mažinimas dirbantiems, sulaukusiems pensinio amžiaus. Kiekviena valstybė suinteresuota, kad piliečiai kuo ilgiau išsaugotų darbingumą, nesirgtų, dirbtų ir mokėtų mokesčius į biudžetą. Kiekvienas dirbantis vyresnio amžiaus žmogus savo įmoka socialinio draudimo fondui padeda išlaikyti tuos, kurie dirbti jau nebepajėgia. Valstybei, kuri vien dėl emigracijos jau prarado bene šeštadalį savo mokesčių mokėtojų, visiškai nenaudinga, kad galintys dirbti asmenys mestų darbą ir liktų tik socialinės paramos vartotojais. Atlyginimo mažinimas aukštos kvalifikacijos ir vertingą patirtį sukopusiems vyresnio amžiaus, tačiau darbingiems specialistams traktuotinas ir kaip asmens diskriminavimas dėl amžiaus. Medikai taip pat patvirtina, kad asmens gebėjimas dirbti negali būti vertinamas vadovaujantis tik kalendorinio amžiaus kriterijumi. Paruošti tokius specialistus ilgai užtrunka ir daug kainuoja, todėl kuo ilgesnis produktyvus jų buvimas darbo rinkoje valstybei yra labai naudingas.

Iškreipta pensijų ir pašalpų sistema sąlygoja daugybę piktnaudžiavimų ir kitų neigiamų pasekmių. Vadinamieji ilgalaikiai bedarbiai, tarp kurių yra ir trisdešimtmečio nesulaukusių, arba tampa veltėdžiais, našta visuomenei, o neretai ir senyviems tėvams, arba užsima nedeklaruojama darbine veikla. Ne vienas jų iš neturėjimo ką veikti tampa parazituojančių arba nusikaltėlių grupuočių nariais. Jokia kontrolės sistema nepajėgi užfiksuoti visų pažeidėjų. Pavyzdžiui, asmuo, užsiregistravęs darbo biržoje ir gaunantis bedarbio pašalpą, iš tikrųjų dirba kitoje valstybėje. Asmuo, už valstybės pinigus baigęs bedarbių perkvalifikavimo kursus, net nemano imtis darbo pagal įgytą profesiją arba trumpai padirbėjęs vėl ateina „mokyti“.

Ribota straipsnio apimtis neleidžia apžvelgti visų sričių, kurių atstovai turėtų dalyvauti tokios paskirties moksliniuose forumuose. Tačiau ir pateiktieji pavyzdžiai rodo, kad daugelį ekonominių ir socialinių problemų galima išspręsti tik jungtinėmis daugelio mokslo šakų specialistų pastangomis. Reguliarus dalyvavimas panašiose diskusijose itin plečia mokslo darbuotojų akiratį, padeda išvengti nepageidautinų siauros specializacijos pasekmių, suformuoja ekspertų komandas, kurios gali teikti ypač vertingas rekomendacijas tiek įstatymų leidybos, tiek vykdomajai valdžiai.

Išvados

1. Tarpdisciplininių mokslo renginių poreikį sąlygoja būtinybė atsikratyti pasenusių sąvokų ir vertinimų, prieštaraujančių žinių visuomenėje vykstantiems socioekonominiams procesams, organizuoti kompleksinius tyrimus ir parengti rekomendacijas, reikalaujančias suderinti skirtingų mokslo šakų žinias, prognozuoti pokyčius, kuriuos sukelia naujos aplinkybės arba anksčiau nepasireiškę veiksniai.
2. Žinių visuomenės formavimasis, lydimas stipraus globalizacijos poveikio, iš esmės keičia visų valstybės teritorijų – tiek urbanizuotų, tiek neurbanizuotų – vaidmenį. Strateginio valdymo procese diegiama darnios plėtros koncepcija reikalauja traktuoti visą valstybės teritoriją kaip vieningą gyvybinę erdvę, kurioje negali būti pateisinamas kurių nors jos dalių ekonominis atsilikimas, socialinė, kultūrinė ar politinė atskirtis.
3. Kaimiškųjų vietovių raidos problemos negali būti išspręstos tik agrarinio sektoriaus įėjimais, juo labiau tuo laikotarpiu, kai radikaliai keičiasi ir paties agrarinio sektoriaus struktūra, išryškėja efektyvaus netradicinio ūkininkavimo apraiškos, didėja neagrarinės veiklos vaidmuo. Šie pokyčiai savo ruožtu sąlygoja naujos gyventojų struktūros formavimąsi ir gyvenimo būdo permainas.
4. Primityvūs valdymo institucijų sprendimai, kuriais mažinamos lėšos švietimui, sveikatos apsaugai, kraštovaizdžio ir bendruomenės apsaugai bei gyventojų pilietinio akyvumo ugdymui, iš tikrųjų didina valstybės biudžeto deficitą, versdamos gyventojus siaurinti arba nutraukti ūkinę veiklą, ieškoti perspektyvesnių gyvenviečių arba emigruoti. Tokie sprendimai itin mažina gyventojų pasitikėjimą valdžia, sąlygoja jų nusivylimą ir apatiją, platina asocialią elgseną, kartu mažindami ir visos valstybės finansinius išteklius, silpnindami jos ūkinį ir gynybinį pajėgumą.
5. Mokslo bendruomenė gali rasti efektyvius sprendimus, kuriuos galėtų pateikti valdymo institucijoms, atsisakydama siauros specializacijos, stiprindama tarpdisciplininį bendradarbiavimą, analizuodama įvairių mokslo šakų tyrimų duomenis, inicijuodama kompleksinius tyrimus ir visapusiškai nagrinėdama jų rezultatus. Mokslininkai žinių visuomenėje turi atsisakyti pasyvaus informacijos tiekėjo vaidmens ir dalyvauti jų pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo procese, o esant reikalui, atmesdami primityvius valdymo institucijų sprendimus ir nurodydami efektyvias alternatyvas.

6. Artimiausiu metu būtina pateikti naują edukacinę koncepciją, numatančią vadovautis besimokančiųjų visapusiško pažinimo ir ugdymo diferencijavimo, šeimos ir mokyklos siekių vienovės bei tautos gyvenimo kokybės tobulinimo principais. Sveikatos apsaugos sistemoje būtina pereiti nuo sergamumo pasekmių prie jį sukeliančių priežasčių šalinimo, numatant gyventojų aktyvų dalyvavimą, formuojant sveiką gyvenseną ir užtikrinant ligų prevenciją. Ypatingas vaidmuo tenka pirminei sveikatos priežiūros grandžiai, šeimos gydytojo institucijai, vadovaujančiai sistemingam profilaktiniam sveikatos tikrinimui, pacientų konsultavimui ir sveikatą žalojančių veiksnių eliminavimui. Į aktyvios gyventojų pozicijos formavimą nukreipta sveikatos apsaugos sistema turėtų efektyviau išnaudoti valstybės rekreacinius išteklius, kurti naujas vietines reabilitacijos ir kurortinio gydymo zonas.
7. Pastarųjų metų tyrimai liudija apie būtinybę modernizuoti socialinės paramos koncepciją, įgalinančią skatinti gyventojų verslumą, gebėjimą pasirūpinti savimi, eliminuojančią veltėdystės plitimą bei diskriminaciją dėl amžiaus. Pensijų ir pašalpų sistema turi skatinti gyventojų siekį kuo ilgiau efektyviai dalyvauti valstybės ūkinėje veikloje, šeimos suinteresuotumą pasirūpinti savo nariais, jiems nusenus arba susirgus. Žinių visuomenėje darbo birža turi keisti savo veiklos kryptį: užuot didžiąją savo pastangų dalį skyrusi pasyviai nedarbo registravimui ir bedarbių šelpimui, pereiti prie visuomenės skatinimo sistemingai kelti savo profesinę kompetenciją ir taikytis prie darbo rinkos reikalavimų.

Literatūra

1. Nausėda, A., Tamošiūnas, T. (2008). Kaimiškųjų vietovių plėtros pokyčiai Šiaulių apskrityje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 11, 115–126. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
2. Tamošiūnas, T. (2009). *Darnus regionų vystymasis: Šiaulių regiono socialinės ir ekonominės plėtros sisteminis tyrimas* (Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
3. *Business – 2016* (2006). Fast Company, New York.
4. *Socialinės grupės: iš praeities į dabartį* (2007). Mokslo studija. Sudarytoja ir mokslo redaktorė dr. Anelė Vosyliūtė. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
5. Vosyliūtė, A. (2008). Kaimo žmonės: problemos ir lūkesčiai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 11, 258–266. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
6. Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta.
7. *Socialinės inovacijos kaimo plėtrai*. (2008). Sud. A. Poviliūnas. Vilnius: Vilniaus universitetas
8. Verkulevičiūtė, D. (2009). *The Territorial Differences of the Living Standards in Lithuania According to Social Economical Factors* (Summary of doctoral dissertation). Vilnius University.
9. *Kaimas lūžio metais: Lietuvos žemdirbių sąjūdžio idėjų ir veiksnių dvidešimtmetis*. (2008). Sud. M. Treinys. Kaunas-Akademija: Lietuvos Žemės ūkio universitetas.
10. Poviliūnas, A. (2008). *Lietuvos žemės ūkio grįžimas į rinkos santykius ir ūkininkijos ekonominė raida*. Monografija. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
11. Ratkevičienė, V. (2008). Naujaisi Lietuvos ūkininkų situacijos pokyčiai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 11, 127–135. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
12. Jasaitis, J., Dužinskas, R., Ratkevičienė, V. (2007). Darni žemės ūkio ir kaimo plėtra Lietuvoje. *Ekonominės ir socialinės politikos studijos* (p. 168–183). Mokslo straipsnių rinkinys (III). Sud. A. Čiužas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
13. Treinys, M. (2005). Daugiafunkcinio kaimo plėtra. *Lietuvos kaimo raida* (p. 5–11). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
14. Ališauskas, K., Jankauskienė, A. (2008). Kaimo plėtros tendencijos Plungės rajone. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 11, 34–43. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
15. Kadžytė, G. (2008). Kalendorinių papročių bei paprotinės teisės įtaka kaimo bendruomenių konsolidacijai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 11, 268. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
16. Klimka, L. (2008). Medinis kaimo kultūros paveldas: problemos ir perspektyvos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 11, 269. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
17. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos pokyčių tyrimo integralumo problema. Lietuvos ūkio transformacija 1990–2005 metais. *Ekonominės ir socialinės politikos studijos*. Mokslinių straipsnių rinkinys (II) (p. 218–235). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
18. Aleksa, J. (1999). Ūkio, mokslo ir valstybės baruose. Lietuvos ūkininkai ir Lietuvos valstybė. *Agronomas*. Vilnius: Nirmedas.

Conception and Mission of Conferences “Vision of the Modern Village”

Summary

The paper deals with the purpose and particularity of the annual international scientific conferences “Vision of the Modern Village”, organized at Šiauliai University by Rural Development Research Centre of the Faculty of Social Sciences (Lithuania). Necessity for these conferences is determined by three main factors. First of all, understanding of the village even in academic society is extremely closely related to the agrarian sector. Even investments in the development of rural economy more often than not are evaluated as prospectless and unable to stimulate progress of science and home manufacture.

Secondly, the majority of scientific discussions dedicated to rural topicalities are, as a rule, designated to survey of one field of agrarian science or to one branch of rural economy, for example, animal science, husbandry, apiculture, horticulture, etc. The scientific workshops organized for analysis of rural development topics with participation of natural, social and humanitarian sciences, are recognized as rarity or exception.

Thirdly, the integrated implementation of scientific and managerial innovations for the countryside (rural) economy is still hardly imaginable in the post-soviet region. Objectives of the implementation of sustainable and well-balanced economics in the non-urbanized areas and hinterlands are still at the level of nice verbal declarations or good intentions. The differences and inequalities in economic and social development of regions become more and more evident. Social, cultural and even political disjuncture of rural population become the main obstacle to the state progress.

The aim of the annual international conferences organized by the Rural Development Research Centre of Šiau-

liai University is to concentrate the attention of academic society on analysis of new tendencies of rural areas development in the modern world, as well as on implementation of social and managerial innovations connected with the European model of modern rural policy. In a democratic state, the place of residence cannot be an obstacle to the development and expression of personality. Division of the state area into the “centre” and “provinces” is groundless and unjustifiable in the modern knowledge society. It is very important to understand this statement for the small states, such as Lithuania, for example. All the territory of the state has to be treated as a single vital area.

“Rural is no longer synonymous with agricultural economy, but an area with diversified economy, including industrial and services activity.” This statement was made 10 years ago in the scientific report *“Towards a New Urban Rural Partnership in Europe. A Typology of Rural Areas in Europe”*, Milan, 1999 (Project Director: Flavio Boscacci), designed for the European Commission. In the final declaration of the Second European Conference on Rural Development, which was organized on November 12-14, 2003 in Salzburg, it is stated: “A living countryside is not only in the interests of the rural society, but also of society as a whole. <...> Rural development policy must serve the needs of broader society in rural areas and contribute to cohesion”. Our annual conferences are tailored to the needs of modern rural development and designed for the search of new ways and methods of stimulation of countryside economics and sociality.

Keywords: interdisciplinary scientific conferences, integrated solutions, system of new functions of countryside, alterations of economic activities, knowledge society.